שופטים ב

א. כתב הרמב"ם[1]: גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים[2]. היינו, דאף שקיי"ל דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי[3], ה"ז רק לחייבו ממון, אבל לא להתחייב (ע"י הודאת עצמו) במיתה או במלקות.

וברדב"ז שם: ואפשר לתת קצת טעם[4] לפי שאין נפשו של אדם קניינו אלא קנין הקב"ה[5] שנאמר[6] הנפשות לי הנה הלכך לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו ומלקות פלגו*[6] דמיתה הוא אבל ממונו הוא שלו ומש"ה אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי . . ועם כל זה אני מודה שהיא גזירת מלכו של עולם ואין להרהר.

ולכאורה יל"ע בדברי הרדב"ז, דמאי שנא נפשות שהם קניינו של הקב"ה, מזה שכל העולם כולו הוי "קנין הקב"ה" כמ"ש[7] "לה' הארץ ומלואה" — ובלשון החינוך[8] "הכל ברשות אדון הכל" — כולל ממונו של אדם, ובלשון הכתוב[9] "לי הכסף ולי הזהב נאום ה'"?

ועכצ"ל, שהגם שכל העולם הוא ב־ בעלותו של הקב"ה, מ"מ, ביחס לרשות האדם יש הבדל עיקרי בין נפשו ו־ ממונו[10].

ב. וי"ל הביאור בזה:

נפשו וחייו של אדם נמסרו מהקב"ה להאדם רק בתור פקדון, ולא לבעלות שלו. וכפסק רבינו הזקן בשלחנו[11] ד"אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו כו'". ועפ"ז, זה שאדם מוזהר שלא להזיק את גופו אינו רק ענין של איסור, אלא זהו גם מדיני קנינים — שאין לו רשות (בעלות[12]) על גופו (כי הגוף קניינו של הקב"ה שנמצא אצל האדם בתור פקדון).

---

1) הל' סנהדרין ספי"ח.

2) ל' הכתוב — פרשתנו יז, ו.

3) גיטין מ, ב. וש"נ.

4) ברמב"ם שם ממשיך בטעם "שמא נטרפה דעתו כו' מן העמלין מרי נפש הוא כו'", אבל הרי מסיים "וכללו של דבר גזירת מלך היא". וראה רדב"ז ד"הטעם שכתב רבינו לא שייך גבי מלקות ולפיכך כתב וכללו של דבר גזירת מלך היא".

ולהעיר מרש"י יבמות (כה, ב ד"ה ואין), דלא אמרינן הודאת בע"ד כו' "לקנסא ולעונש מלקות וליפסל" כי אין אדם משים עצמו רשע. ואכ"מ.

5) ראה גם רמב"ם הל' רוצח פ"א ה"ד.

6) יחזקאל יח, ד.

*6) כ"ה בדפוס ווארשא־ווילנא (וצילום ממנו) — שם נדפס פי' הרדב"ז לראשונה. ולכאורה צ"ל "פלגי", או "פלגא" וכיו"ב.

7) תהלים כד, א. וראה ברכות לה, סע"א (ו־ לקמן בפנים סעיף ג).

8) מצוה שכח. ועד"ז בכמה מצות.

9) חגי ב, ח. וראה מפרשים שם.

10) בפשטות יש לחלק, שע"י העברת ממון מרשות אדם אחד לשני אין זה היזק רכושו של הקב"ה (כי באיזה רשות שיהי' הממון, כל היכא דאיתא הוא ברשותו ית'), משא"כ ע"י מיתה או מלקות גורמים היזק בקניינו של הקב"ה.

אבל מפשטות ל' הרדב"ז משמע, שיש חילוק בין נפשות וממון בבעלות האדם, ד"נפשו של אדם . . קנין הקב"ה . . אבל ממונו הוא שלו".

11) חלק חו"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד.

12) דלכאורה הול"ל בקיצור "כי אסור לאדם להכות את גופו כו'", ומאריכות לשונו כי "אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו כו'" מוכח, שזהו מפני שאין לו רשות ובעלות על גופו, כבפנים.

משא"כ ממונו של אדם, נמסר להאדם באופן שהוא נעשה בעליו של ממון זה (וע"ד שנאמר[13] „והארץ נתן לבני אדם"). וזה ש„צריך[14] להזהר במאודו שלא ל־אבדו ולא לקלקלו ולא להזיקו" אינו מפני שהממון אינו שלו[15], אלא זהו איסור[16], שעובר על לאו דבל תשחית.

ואין זה סתירה למש"נ „לי הכסף ולי הזהב נאום ה'" (וכיו"ב) — כי בעלותו של הקב"ה, שהיא מסובבת מזה שהוא ית' ברא את העולם ומנהיגו כו', הרי היא בעלות כללית, וגם לאחרי שהממון ניתן להאדם אינו יוצא מבעלותו של ה־קב"ה[17], ועד שיכול ליטלו ממנו[18]. [וע"ד ובלשון רש"י[19] (בנוגע לארץ, ולארץ יש־ראל בפרט) „כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ב־רצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ו־נתנה לנו" — דאף שלכתחלה „נתנה להם" בנתינה גמורה[20], הנה אח"כ „ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו"][21].

וכיון שיש לאדם בעלות בממונו — ל־כן הדין בו (בהממון) ש„הודאת בעל דין כמאה עדים דמי": משא"כ בכל דבר הנוגע לגופו ונפשו, שנשארו לגמרי ב־בעלותו של הקב"ה ונמצאים אצל האדם רק בגדר פקדון — הרי אין האדם „בעל" עליהם ולכן אין מחייבים אותו על פיו מלקות וכיו"ב.

ג. ויש להביא ראי' לחילוק זה בין נפשו (וגופו) של אדם וממונו — מדין ברכות הנהנין:

אמרו חז"ל[22] (והובא להלכה[23]) „אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל . . כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר[24] לה' הארץ ומלואה",

אבל אין חייבין בברכת הנהנין אלא על דבר שגופו נהנה ממנו (אכילה שתי' וכו')[25], משא"כ כשיש לאדם הנאת ממון

---

13) תהלים קטו, טז. אבל ראה לקמן סעיף ג (והערה 37).

14) ל' אדה"ז — שו"ע שם הל' שמירת גו"נ ובל תשחית סי"ד.

15) להעיר מהתחלת ל' אדה"ז שם „כשם שצריך להזהר בגופו כו' כך צריך להזהר במאודו כו'", דמשמע ששווים הם. אבל י"ל שההשוואה היא רק בנוגע לאופן הזהירות. וראה לקו"ש חי"ח ע' 466 (חידושים וביאורים ברמב"ם הל' בית הבחירה ע' קד).

16) אף שי"ל שטעם האיסור הוא מפני הבעלות הכללית שבו — ראה לקמן בפנים.

17) ראה ראב"ע תהלים שם.

18) כלשון הרד"ק חגי שם „וברשותו היא לנטלו מזה ולתתו לזה". וראה גם רש"י ברכות (לה, ריש ע"ב ד"ה בזמן).

19) בראשית א, א.

20) ראה לקו"ש חי"ה ע' 5 הערה 22.

21) ולהעיר מבעלות המלך על מדינתו, דאף שכל הארץ היא ברשות המלך (ראה רמב"ם הל' מלכים ספי"ד. הל' עבדים פ"ט ה"ד. שו"ע אדה"ז חו"מ הל' הפקר ס"ג), ועד שבאופנים מסויימים מותר לו ליטול מרכושם של בני המדינה [ראה רמב"ם הל' גזילה ואבידה פ"ה הי"א ואילך (ובסיום הפרק שם, שצ"ל מלך „שהסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתו שהוא אדוניהם כו'". וראה קו"א בשו"ע אדה"ז שם). הל' מלכים פ"ד] — מ"מ, אין בעלות (הכללית ד)המלך שוללת בעלותו הפרטית של כאו"א מבני המדינה על רכושו הפרטי. וראה לקו"ש ח"ל ע' 85.

22) ברכות לה, סע"א.

23) רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ב. טאו"ח סמ"ו. שו"ע אדה"ז או"ח סקס"ז ס"א. סדר ברכת הנהנין לאדה"ז בתחלתו [ולהעיר, שהרמב"ם (והטור) מביא „מעל", ואדה"ז — „כאילו נהנה מקדשי שמים". וראה רש"י ברכות שם ד"ה מעל. צל"ח שם (הובא גם בעץ יוסף לע"י שם). לקו"ש חכ"ד ע' 67 הערה 8. ואכ"מ].

24) תהלים כד, א.

25) תוד"ה אין (פסחים נג, ב). וראה רמב"ן

(קבלת ממון וכו') לא תקנו ברכה ע"ז[26].

ולכאורה אין זה מובן: מאי שנא הנאת הגוף מהנאת ממון – הרי בשניהם נהנה האדם מן עוה"ז, עליו נאמר, כנ"ל „לה' הארץ ומלואה", ולמה אינו מועל ע"י ש„נהנה מקדשי שמים" כשהוא נהנה הנאת ממון בלא ברכה[27]?

[ועם היות שמצינו כו"כ מצות הנעשות בנכסי האדם, ומטרתן היא (כמבואר בספרי טעמי המצות) להחדיר בהאדם את ההכרה ד„לה' הארץ ומלואה" (וכמו מצות שמיטה (שנה זו"), שעניינה „שיראה ממעשה האדם .. כאילו אין דבר מיוחד ברשותו רק שהכל ברשות אדון הכל"[28]; וכן מתנות כהונה, מעשרות וכו' – שתוכנם „למען דעת שהכל שלו"[29]) – מ"מ מובן ופשוט שאין הענין דומה כלל לברכת הנהנין, שהרי המצוה היא שהאדם ברצונו יפקיר שדהו בשמיטה וכו'.

ולהעיר אשר מצות אלו הן בנוגע חלק מנכסי האדם[30], משא"כ דין ברכות הנהנין הוא – שאסור ליהנות שום הנאה (ואפילו כל שהוא[31]) בלא ברכה. ולכאורה אינו שייך לנדו"ד].

וע"פ משנת"ל – בההבדל בגדר בעלות האדם על ממונו או על נפשו וגופו – יש לומר:

בנוגע לנפשו וגופו של אדם, שהם „קנין הקב"ה" באופן שאין לאדם בעלות עליהם, הרי גם הנאות שלהם הן כמותם[32] – קניינו של הקב"ה, ולכן הן „קדשי שמים" שאסור ליהנות מהם בלא ברכה.

והא דאיתא בגמ'[22] שרק קודם ה־ברכה הם „קדשי שמים", אבל לאחרי הברכה ה"ה במצב ד„והארץ נתן לבני אדם"[33] („הרי היא לבני אדם"[34]) – אין הכוונה בזה שע"י הברכה נשתנו להיות קניינו של האדם (שהרי גם אח"כ אומרים „ברוך שאכלנו משלו"[35]), אלא שע"י

ברכות רפ"ח „שלא תקנו ברכה בהנאות שאינו נכנסות לגוף .. וריח נמי דבר הנכנס לגוף וסועד הוא וכאכילה ושתי' דמי". ועד"ז במג"א סרט"ז סק"א. וראה לקו"ש חי"ד ע' 149 הערה *8.

26) ואף שחייב אדם לברך על כל טובה שהגיעה לו (ברכות נט, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ז. סדר ברה"נ לאדה"ז רפי"ב: כל שמחת לבב כו') – הרי אין זו ברכת הנאה, להתיר לו הנאה זו, אלא רק מברכות הודאה „דרך שבח והודי' להקב"ה" (רמב"ם שם בריש הפרק. וראה שם פ"א ה"ג־ד). וצע"ק בס' כד הקמח להבחיי (אות זי"ן), דמשמע דגם ברכות הרא' כו' הן מטעם דאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה. ע"ש. וראה לקמן הערה 64.

27) בפשטות י"ל הטעם שתיקנו ברכה רק על אכו"ש, מפני דכעין דאורייתא תיקנו – ברכת המזון (וראה ל' הרמב"ם ול' אדה"ז (בשו"ע וסדר ברה"נ) דלעיל הערה 23).

*) תשמ"ז – שנת הדפסת השיחה. המו"ל.

28) ל' החינוך מצוה שכח (ועד"ז בעוד מצות השייכות לשמיטה).

29) ל' החינוך מצוה יח (בכור).

30) וראה לקו"ש חי"ז ע' 230 ואילך. חי"ח ס"ע 221 ואילך.

31) ראה ברכות שם בתחלת הסוגיא: אסור .. שיטעום כלום. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ב. טאו"ח ר"ס רי. סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פ"ח ס"י.

32) ראה רמב"ן ומג"א שבהערה 25, שההנאה צ"ל „דבר הנכנס לגוף".

33) תהלים קטו, טז.

34) רש"י ברכות שם (לה, סע"א). וראה בהערה 37.

35) ברכות נ, א (וראה סוטה י, ריש ע"ב. ועוד). וראה חינוך שבהערה 37. עיון יעקב לע"י ברכות שם.

ומ"ש בירושלמי (ברכות רפ"ו) שע"י הברכה „כביכול כאילו משלך אכלת" (ובפי' מבעל ס' חרדים שם „שקנית אותה בברכתך") – הרי מדייק

הברכה נפקע מהם דין „קדשי שמים" (שׁ־אסור בהנאה)[36] ומותר ליהנות מהם, אבל אין הוא נהנה משלו אלא משל הקב"ה[37], והקב"ה נותנם לו באופן שיהי' שלו[38], גם ע"מ שיאכלם (יאבדם) וכו'.

משא"כ נכסי האדם וממונו (מצד עצמם) מלכתחילה אינם בגדר „קדשי שמים", כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן אין צריך ברכה להתיר הנאת ממון [אלא שכדי שהאדם יכיר שאין בעלותו מפקיעה ח"ו בעלות (הכללית של) הקב"ה על ממונו, ניתנו לו מצוות בממונו כו' „למען דעת שהכל שלו" (כנ"ל)].

ד. אלא שלכאורה הא גופא טעמא בעי: מאי שנא ממונו של אדם שניתן לו באופן שיש לו בעלות עליו, ואילו נפשו וגופו נשארים „קנין הקב"ה", ועד „שאין לאדם רשות עליהם כלל"?

לכאורה י"ל שזוהי כוונת הרדב"ז בסיום דבריו „ועם כל זה אני מודה ש־היא גזירת מלכו של עולם ואין להרהר", כי ההבדל הנ"ל בין נפשו של אדם וממונו אינו ענין שכלי, אלא כך היא „גזירת מלכו של עולם" שנתן רשות ובעלות לאדם על ממונו ולא על נפשו וגופו.

אבל, בלשון הרדב"ז „אפשר לתת קצת טעם" גם לזה:

מצד הקב"ה אין חילוק כלל בין נפשו וגופו של אדם לממונו, כי כל העולם ומלואו של הקב"ה הוא בשווה ממש, אבל יש נפק"מ ביניהם מצד האדם:

בנוגע לגופו ונפשו — ניתנו לו באופן שניכרת בהם בעלותו של הקב"ה, כי בכל יום אומר „נשמה שנתת בי" מח־דש[39], מחוייב בתומ"צ[40] וכו' וכו' ונרגשת בגופו קדושתה של הנשמה, וגם בגופו[41]

„כביכול כאילו" [אלא שביל"ש תהלים (רמז תרסז — ממדרש ילמדנו) „משלך אכלת" — בלי „כביכול כאילו"].

36) ולהעיר גם מירושלמי שם „הנהנה כו' מעל עד שיתירו לו המצות" (וראה פני משה שם), „העולם כולו ומלואו עשוי ככרם ומהו פדיונו ברכה" (וראה פירוש מבעל ס' חרדים שם).

37) וי"ל שזוהי כוונת רש"י שם ד"ה לאחר ברכה „הרי היא לבני אדם" — דלכאו' מאי קמ"ל, ומה מוסיף על ל' הש"ס? — אלא הדיוק, שאין ה־כוונה שע"י הברכה ניתן הדבר לבעלותו של האדם, אלא שע"י הברכה „הרי היא לבני אדם" — שמותרים ליהנות ממנו.

וראה חינוך מצוה תל „עשו הברכה עד"מ כנטילת רשות מן בעה"ב לאכול מן הנמצא בביתו".

38) ההדגשה כאן הוא לא ענין של בעלות, כ"א שהקב"ה נותנם שיהא שלו — בדוגמא שהאדון נותן להעבד מנכסי האדון לאבד (או להעשות דם ובשר העבד).

39) שנפשו היא „חלק אלקה ממעל ממש" (תניא רפ"ב).

40) שזה תלוי בגמר כניסת נפש הקדושה בגוף (עיין שו"ע אדה"ז חאו"ח מהד"ת סוס"ד). והיינו, שחיוב התומ"צ הוא לא מצד דגופם קדוש (ראה הערה הבאה), הקדושה שבהגוף מצ"ע [שמפני קדושה זו דהגוף גם תינוק מישראל (משא"כ גוי), מיד כשנולד מקבל טומאה כו' (רמב"ם הל' טומאת מת פ"א הי"ד). ועוד], כ"א מפני שהגוף הוא „כלי של קדש" (ל' אדה"ז בשו"ע שם) — כלי שנכנס בו קודש (נפש הקדושה).

לאידך י"ל דתלוי בהסברת פטור הקטן מתו"מ — אם זהו מפני תורה לדרדקי בתמי' — שלא ניתנה לקטן מעיקרא (ומושבע ועומד כו' מצד הנשמה, כמו שמשביעין אותו תהא צדיק כו' מלמדין אותו את כל התורה כולה כו') או שגם קודם המילה יש לו שייכות וקשר לתומ"צ. ולהעיר מדיני הנולד לאחרי שכלו לו חדשיו קודם מילתו ועוד. וכבר האריכו באח־רונים. ואכ"מ.

41) וכמ"ש בזח"ג (ע, ריש ע"ב) „גופא דילהון קדישא". וראה שבת (פו, ב) החילוק בדין בין גופי ישראל וגופי אוה"ע. ובכ"מ.

של איש ישראל יש קדושה[42], ומכיון שנבראו באופן שבעלותו של הקב"ה ניכרת בהם, הרי לא יתכן שיהי' להאדם דין בעלות עליהם:

משא"כ ממונו הוא באופן שאין בו קדושה (זו) ולא ניכרת בו בעלותו של הקב"ה[43] — וכיון שהתורה ניתנה למטה בארץ דוקא[44] (במקום שבעלותו של הקב"ה בהנ"ל אינה ניכרת בו), לכן, בדיני התורה יש להאדם רשות ובעלות על ממונו ונכסיו [אלא שעליו לדעת ולהכיר, שבעלות זו גופא ניתנה לו משמים (הקב"ה) ד"לה' הארץ מלואה", כנ"ל].

ה. ע"פ זה יש לבאר עוד חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות:

"דבר[45] תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה . . ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין" ("שימנעו מלהלוות שמא יכפור והעדים יטעו ולא תהא עדותם מכוונת ויפסיד"[46]).

והנה בפשטות — הטעם לזה שע"פ "דבר תורה" גם דיני ממונות בדרישה וחקירה ולא חששה תורה ל"תנעול דלת בפני לווין"

ובכללות — הטעם לריבוי הענינים ד־עשו חכמים סייג לתורה, ולגזירות חכמים מפני שחששו למכשול וטעות וכו' ומדאורייתא ליכא חששא —

יש לומר, משום שדיני התורה הם ע"פ הכלל דכל ישראל בחזקת כשרות[47], והנהגתם כמתאים לזה[48] ואין מקום לחשש וכו' ובנדו"ד לחשש "שמא יכפור" הלוה[49] ויצטרך המלוה לעדים:

אבל כשרבו[50] הרמאין כו', ויש חשש שמא יכפור הלוה כו', אז ראו חכמים צורך לתקן תקנות כדי "שלא תנעול דלת בפני לווין". ועד"ז בכללות החשש־שות והגזירות[51] — כשראו שהראשונים[52] כמלאכים ואחרונים כבנ"א ואם הראשונים כבנ"א אחרונים כו'.

וי"ל ששינוי המצב מחמת ירידת הדורות הוא (לא רק בזה שרבו הלווין הרמאין כו', אלא) גם מצד המלוה — חשש שהמלוה ימנע מלהלוות כי ירא "שמא יכפור הלוה" וכו',

אבל מצד "דבר תורה" (המתייחס למצבו של איש ישראל כפי שהוא כד־בעי, כמלאכים וכבנ"א) אין מקום לחשש זה.

---

42) ובפרט ע"פ המבואר בתניא (ספמ"ט) ד"ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי".

43) דאל"כ לא הי' ענין של בחירה. ותורה ניתנה בארץ דוקא ש"יצה"ר יש ביניכם" (כבהערה הבאה).

44) ראה שבת (פט, רע"א) "משא ומתן . . קנאה . . יצר הרע יש ביניכם".

45) סנהדרין ב, סע"ב ואילך (וש"נ). רמב"ם הל' עדות רפ"ג.

46) רש"י סנהדרין ג, רע"א ד"ה שלא תנעול.

47) רמב"ם הל' קדוה"ח פ"ב ה"ח (וראה נו"כ שם). השגות הראב"ד הל' גירושין פ"י הי"ט. ובכ"מ. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו. וראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

48) באופן ד"עשה האלקים את האדם ישר" (קהלת ז, כט).

49) אף שהבחירה נתונה לכל אדם כו', ולכן אמרה תורה דיני גניבה וגזילה וכו'.

50) ב"מ כח, ב.

51) ראה לקו"ת (דרושים לר"ה נז, ג) "שרוב הגזירות והחומרות והסייגים היו בזמן בית שני". וראה אוה"ת בראשית (כרך ג' תקנא, א ואילך. תקעג, א) בנוגע למאה ברכות שהתקין דוד (במדב"ר פי"ח, כא). ועוד.

52) שבת קיב, ב.

וי"ל הסברת הענין:

מצד „דבר תורה" – אין כל ממונו של אדם ברשותו ובבעלותו לגמרי, אלא רק חלק זה שמשתמש בו לדברי רשות (בל' המשנה[53] „כל מעשיך"), דכיון שנמסר לו להשתמש בו כפי רצונו (לדברים המותרים ע"פ שו"ע) ה"ה ברשותו ובבעלותו: משא"כ הממון שבו צריך האדם לקיים מצוות, מלכתחילה לא ניתן לבעלותו של האדם והוא רק בתור פקדון אצלו (כמו נפשו) בכדי שיוכל לקיים בו חפצי שמים. וע"ד ביאור כ"ק מו"ח אדמו"ר[54] בנוגע לצדקה (ולכספי מלוה) „דזה מה שהעשיר חונן להעני הרי אין[55] שלו כלל והוא של ה' הנמצא אצלו בפקדון על עת וזמן קבוע".

ולכן אין מקום אז לחשש ד„תנעול דלת בפני לווין" – כי כאשר באה לידו אפשרות של קיום מצות גמ"ח (ע"י הלוואה), בודאי יזדרז לקיים את ציווי הקב"ה להלוות את העני, ולא ימנע א"ע מלהלוות משום חששא[56] ד„שמא יכפור", מאחר שהוא יודע ומכיר שאין הממון שלו כ"א של הקב"ה שציווהו להלוות לעניים (וזימן לידו עני זה).

וי"ל שזהו הרמז בזה שאמרו „דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות כו'": כאשר מעמדו של האדם הוא כדבעי („דבר תורה"), ה"ה מרגיש שבאמת אין חילוק בין עניני נפשו וממונו, בידעו שגם הממון שניתן לרשותו הוא של הקב"ה.

אבל לאחרי ירידת הדורות כו' (שגם העולם „ירד" ונעשה חומרי יותר), נשתנה מצב האדם (והעולם) באופן שיש חילוק בין „דיני נפשות" ו„דיני ממונות", אינו מרגיש שממונו אינו שלו כ"א של הקב"ה, ולכן אז „אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין".

ו. עפ"ז יומתק עוד פרט בהלכה זו:

ההלכה שבדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה היא, לכמה דיעות[57], לא רק בהלוואות והודאות (שבהן שייך החשש ד„תנעול דלת בפני לווין"), אלא גם „גזילות[58] וחבלות וכתובת אשה וירושות ומתנות בכולהו נמי לא בעינן דרישה וחקירה, כדי שתנעול דלת בפני גזלנין" (שיגזלו על סמך שלא ימצאו עדים המכוונים עדותם[59]).

ולכאורה לדיעות אלו צע"ק: למה נקט הש"ס הטעם ד„לא תנעול דלת בפני לווין" (השייך רק בהלוואות והודאות), ולא (גם) הטעם ד„תנעול דלת בפני גזלנין" (ובפרט שטעם זה שייך גם ב־הלואות והודאות – לנעול דלת בפני הרוצה לכפור במלוה על סמך שלא ימצא עדות מכוונת)?

וע"פ הנ"ל יש לומר, שבזה משמיענו חידוש בנוגע ל„דבר תורה" – שבהנהגה הדרושה מצד „דבר תורה" הנה לא זו בלבד שאז אין מקום לחשש של גזל וכפירה כו', אלא עוד זאת, שאין חילוק

---

53) אבות פ"א מ"ב.

54) סה"מ קונטרסים ח"א (קיט, א). וראה טור יו"ד ריש הל' צדקה.

55) כ"ה בהנדפס. ולכאורה צ"ל „אינו" (או: אין זה).

56) ע"ד ציווי התורה (פ' ראה טו, ט ואילך) „השמר לך פן . . ולא תתן לו . . נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו" (אף שחושש שלא יקבל את ממונו בחזרה).

57) פי' הא' בתוד"ה שלא – סנהדרין שם. וכ"כ הר"ן שם. וראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית ערך דרישה וחקירה (ע' תרנג) וש"נ.

58) ל' התוס' שם.

59) ראה ר"ן שם.

אצל האדם (המלוה) בין „דיני נפשות" ו„דיני ממונות", כי מכיר שממונו אינו שלו כ"א של הקב"ה,

וזה מודגש בהטעם ד„לא תנעול דלת בפני לווין" (שאינו נועל דלת מפני הלוה מחמת חשש כו'), כנ"ל בארוכה.

ז. כתיב[60] „אתם עדי נאום ה'", שבנ"י מעידים, כביכול, על מציאותו יתברך שבעולם.

ענין[61] העדות הוא לגלות דבר הסתום. שהרי בדבר הנגלה לעין כל, אין צורך לעדות, וגם במילתא דבעתיד עבידא לגלויי[62] לא הצריכה התורה עדות, אלא העדות הוא על „דבר הנעלם לגמרי".

וכן בענייננו: זה שבנ"י נק' „עדי" (של הקב"ה) הוא לפי שתפקידם הוא לגלות מציאות השם גם בעניני העולם, שגם ב„עולם" (לשון העלם[63]) המעלים ומסתיר על בעלותו של הקב"ה — ועד שע"פ תורה ניתנו עניניו לרשותו ובעלותו של האדם — צריך לגלות שהכל[64] נמצא רק „מאמיתת המצאו"[65], ולכן באמת אין שום מציאות (אמיתית) זולתו יתברך, „אין עוד מלבדו"[66].

וכידוע הסיפור מאחד מגדולי חסידי אדמו"ר הזקן (ר' בנימין קלעצקער), בעל עסקים במסחר עצים, שפעם כשעשה חשבון במו"מ הסחורות כו', הרי בהגיעו לכתיבת ה„סך־הכל" של כל החשבון — כתב: „אין עוד מלבדו".

מובן וגם פשוט, דזה שהחסיד הנ"ל כתב כן הוא מפני שככה הרגיש באמת, שזהו הסה"כ של העסק שעשהו בפו"מ, והיינו,

שהענין ד„אין עוד מלבדו" הי' חדור בכל מציאותו ובכל ענייניו, ולכן בשעה שהגיע לה„סך הכל" בעניני מסחרו — כתב האמת (לאמיתו) „אין עוד מלבדו".

ובעומק יותר — ובהקדם השאלה: מאחר שהענין ד„אין עוד מלבדו" הי' חקוק תמיד על לבו של החסיד הנ"ל — מדוע כתב זה רק בשורה האחרונה של החשבון, ואילו בשורות הקודמות רשם פרטי המספרים והסחורות כו' כרגיל? — הי' לו לכתוב זאת בכל שורה ושורה (במקום מספרי הסחורות כו')!

והביאור בזה[67] — דאדרבה, זהו הי־חידוש (בסיפור הנ"ל):

---

60) ישעי' מג, י'. שם, יב. וראה זח"ג פו, א. ניאוה"ז בהוספות (קלט, א ואילך). אוה"ת שמות ע' לט ואילך. ס' הליקוטים־דאה"ח צ"צ ערך עדות. וראה בארוכה לקו"ש חי"ט ע' 190 ואילך.

61) ראה בכ"ז לקו"ת פקודי ד, סע"א ואילך. ד"ה ויקם עדות ה'ש"ת פ"א (סה"מ ה'ש"ת ע' 51 ואילך).

62) ר"ה כב, ב. וש"נ.

63) לקו"ת במדבר ה, ג (ע"פ קה"ר פ"ג, יא (ג)). שלח לז, ד. ועוד. וראה תקו"ז תמ"ב. ס' הבהיר ס"י (ח) (הובא בשל"ה מס' שבועות קפה, סע"ב). ובביאוה"ז להצ"צ ע' שנה: עולם ל' העלם כמארז"ל (פסחים נ, א) ע"פ (שמות ג, טו) זה שמי לעלם (לשון העלם ש)לא כמו שנכתב כו'.

64) ולהעיר מתנחומא (ס"פ ברכה) „הצדיקים מברכין על כל דבר ודבר שאוכלין ושותין ושרואין וששומעין" (ובתנחומא באבער שם סתם „על כל דבר ודבר"). וי"ל שזהו מפני שמרגישים שהכל הוא בבעלותו של הקב"ה, וע"ד הנ"ל (סוס"ר) בפירוש „דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות כו'".

65) רמב"ם ריש הל' יסוה"ת.

66) ואתחנן ד, לה. וראה בארוכה תניא חי"ב פ"ג.

67) נוסף על הביאור שע"פ תורה צ"ל (שבת לא, סע"א) נשאת ונתת באמונה (בפשטות — הנהג בהם מנהג ד"א — ברכות לה, ב) אלא שהסה"כ וה־מסקנא צ"ל — (בכל דרכיך) דעהו וע"ד: שש שנים תזרע גו' ובשביעית — הסה"כ — שבת לה'.

ודאי הדבר שכאו"א מבנ"י (שבחזקת כשרות הם) ביכלתו להרגיש ש„אין עוד מלבדו", ע"י שיתבונן היטב איך ש„כל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת המצאו"[65] וכיו"ב. אמנם להכרה זו יכול הוא להגיע בשעה שהוא מתבונן כו', בזמן התפלה והלימוד, בהיותו פרוש ומובדל מעניני העולם: אבל כאשר האדם עסוק בעניני מסחר כו', שע"פ טבע העולם הם מעלימים ומסתירים על מציאותו יתברך, קשה לו להרגיש אז את הענין ד„אין עוד מלבדו".

וזוהי ההדגשה בסיפור הנ"ל[68], שהחסיד הי' אז, ע"פ הציווי להתעסק בפרנסתו, במצב שכתב כל פרטי חשבונותיו בדיוק כו', היינו שעיסוקו אז לא הי' בעניני התבוננות בגדלות הא־ל כו', אלא בעניני מסחר, אלא שלהיותו כולו חדור בההכרה ד„אין עוד מלבדו", הרי גם תוך עשיית חשבון זה באה ההכרה לגילוי גמור במסקנת החשבון, שה„סך־הכל" וה־תכלית של כל מסחרו ועניניו הוא — „אין עוד מלבדו"[69].

וע"י עבודה זו, לגלות בכל העולם כולו שיש מנהיג לבירה זו, עד להכרה ש„אין עוד מלבדו" — זוכים למעמד ומצב שלא יהי' צורך בענין של „עדות" האמורה, כי יקויים היעוד[70] ד„ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר", בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ובמהרה בימינו ממש.

(משיחות י"ט אדר
וש"פ ויק"פ תשמ"ה)

---

68) וזהו החידוש שבסיפור זה אודות ר"ב קלעצקער, לגבי המסופר אודותו במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (אגרות קודש שלו ח"ו ע' שלג), שבאמצע עסקיו עמד כשבע שעות תפוס ברעיונותיו כו'. ע"ש.

69) והיינו שהסך־הכל של „חשבון" המסחר הוא — ש„אין עוד מלבדו".

70) ישע' מ, ה.